

תוכנית מזורים

סיכום 2007

ישי ספרים

נקודה ומיתר

בשיר "אדם בתוך עצמו הוא גר" כתבתי: "תנו לו נקודה שמחוץ לאדם והתאזר וקם" ורמי אמר: "צריך שתיעיד אצלו מיתר". אספתי את העבודות שהכנתי בעקבות כל שיעור ושיעור וחטיפתי בכל אחת מהן, נקודה ומיתר. כתבתי סיכום במתכונת הבאה: מקף, מה שלפניו (בכחול) נקודה ומה שלאחריו (באדום) מיתר. המשפטים שבמרכאות מקשרים אל העבודות עצמן לפי הסדר הזה ומצורפות כולן כאן.

0. אדם בתוך עצמו הוא גר

1. "יוסף במצרים" – ילד חוץ בקיבוץ. ילד חוץ זה ילד המרגיש שבכדי להשאר, הוא צריך להיות יותר. ואלה הגיבורים ואנשי השם אשר היו שם בחוץ: שמשון כוכב אשר ערך מחקר בתרנגולות, את סוד ההתפתחות נועד לגלות ובטרם עת מת בחולות. ומאיר הרציון שמעצמו יצר גיבור במו ידיו, הלך ראשון וכולנו אחריו. ושמעון רימון שהסוסים במרכבתו דוהרים בעוד הרכב הלך לישון. ועמוס עוז וצבי ינאי ודליה רביקוביץ גם ועוד רבים אחרים ואני איתם.

2. "רעב בארץ" – התנשאות תלמידי חכמים. ואני ראיתי זאת בין הפרופסורים והחוקרים במכון מחקר, מסדר אבירים "Knight club" קראתי לזה בעבר. הגמרא מתלבטת, מתחילה ברבי שפתח מזווהו ללמדנים רק, עוברת לבן עמרם החכם שדחק וגומרת ברבי שאמר "יכנסו הכל" ושיניים חרק.

3. "חכמי טבריה" – עתיד ירושלים. בסיפור אחד כרוכים שני סיפורים, באחד חכמים מתנערים מאחריות ובשני הם נושאים בעול עם הארץ. ומה עושה כאן ירושלים? כמתכנן בירושלים אני רואה איך חכמי הדור מונעים את החרדים מלהשתתף במלוא יכולתם בכלכלת העיר. ושואל את עצמי: "איזה סיפור משני סיפורי חכמי טבריה יתגשם בעיר.

4. "המערה שבגמרא" – למדנות ומציאות, חכמים ועם הארץ, פילוסופים ובני אדם, אידאות והעולם. תמיד חשבתי שהכי הכי זה לשבת בחדר סגור, לחשוב ולהבין את העולם, אבל בחיים צריך לפעמים לצאת משם. וכשיוצאים צריך לבחור: להיות משקיף או מעורב? ונשאלת השאלה: האם משקיף זה מספיק בכדי להיות בן אדם, או שצריך להיות מעורב ולזלוג דם. רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון היו משקיפים. בגלל פזיזות שמעון חטף, בעוד שאלעזר בנו היה ממש מעורב. אף שהגמרא אוהבת את שמעון דווקא בסיפור אלעזר היא טוענת לקח רב. וגם, חכמי הגמרא בונים עולם מתוקן במוחם, אוטופיה מכנים את זה היום, כשהם יוצאים לתקן את העולם, מעשה אלוהים ואדם, הם שורפים את כל מה ששם.

5. "על קמצא ובר קמצא" – בגלל מי חרבה ירושלים? בגלל קמצא ובר קמצא, אתם אומרים, אבל לא! בגלל רבי זכריה אומרת הגמרא. זכריה היה חכם בעל עקרונות וגם כשהיה העולם כמרקחה, נהג לפי הספר מבלי להתחשב ביחסי הכוחות.
- ויותר מכל אני חושש מבעלי עקרונות ההולכים לפי הספר ואת המציאות טחו עיניהם מראות. כילד נוכח אבי במהפכה ברוסיה, ושם חזה את תחילת התגשמותה של אידיאולוגיה. אידיאולוגיה אשר כוונתה היתה רצויה, אך מעשה היה כפוי, ובכך הקדיחה את תבשילה. אני נולדתי לתוך עולם מתוקן, גדלתי במושב בו תיקנו את החברה וחייתי בקיבוץ בו תיקנו גם את האדם. ומכל אלה למדתי שאי אפשר לתקן את העולם מבלי לראות ואף להבין את מה ששם.
6. "מרתה ויוחנן" – התאור שלה בגמרא אינו מחמיא, קל לצחוק עליה, אולי אפילו לשנוא אותה בשל עושרה עדינותה וטיפשותה והאמת, כולנו כמותה. כל חיי עסקתי בחיזוי ובתכנון ולמדתי שאנו, החזאים פנינו לאחור וצועדים לפנים, מבקשים סולת כשבשוק רק קמח, וקמח כאשר בשוק נשאר רק גרעיני שעורה וכך יוצא שאנו לוחמים תמיד את המלחמה שעברה. ואולי זה המסר אותו מביאה מרתה: "הסתכלו לפנים ולא לאחור שאחרת, אלוהים ישמור".
7. "מי אתה חוני" - יש חוני ויש חוני. יש חוני שחי בעבר ישן וקם ולא התאים לעולם ויש חוני שאמר: "כשם שנטעו אבותי לי כך אטע אני לבני" ובכך הציע לנו (מלשון מצע) את העתיד כשטבע את הסיסמא פיתוח בר קיימא (האם היה זה חוני או בר שיחו? מה זה חשוב עכשיו).
8. "החיוך האטרוסקי". בשיר "החיוך האטרוסקי" אני מספר על מאובן חי, חיה אשר חייתה אז ועכשיו איננה עוד, רק בסלעים השאירה עקבות. ישנן בריות כמו תנין או כריש שחיו אז וגם היום הן חיות, לאלה אני מתכוון כשאני מדבר על הזקן. אבל הזקן שבשיר הוא אני. אני שחייתי אז כילד במושב ועכשיו אני סבא המספר לנכדיו: איך זרעתי תלתן בסתיו ביד וקצרתי אותו בחורף בחרמש, איך באביב את החציר קצרתי במקצרה רתומה לסוס ואספתי במגוב ובקלשון, ואיך את כל המכשירים האלה אפשר היום לראות רק במוזיאון.
9. "על המילה, הדבר ומה שביניהם" – הפוסט מודרניזם. הדיון בדרידה הרעיד אצלי בחזרה את מיתר המערה שבגמרא. הפעם מהכיוון של הכפירה ביכולת לשאוף אל האמת ללא פשרה. ושוב אני צועק יש אמת וצריך לחפש אותה!
10. כשסיני פוגש בעוקר הרים
11. סולוביצ'יק והפילוסופים

השיטה

למדתי השתעשעתי עבדתי ואבדתי בין דפי הגמרא. שאלתי את עצמי: "איך הם עשו לי את זה?" בשיר "סיני ועוקר הרים" ניסיתי לבוא בסוד שיטת הלימוד. ב"סולוביצ'יק והפילוסופים" שאלתי על הגמרא. מצאתי בה הרבה דברים ואזכיר שניים מהם:

ניסוי מושגי: יש אומרים שהסיפור שבגמרא הוא סיפור לשם סיפור, אין לו תכלית. אני דוקא מצאתי שם סיפורים הרבה שכל אחד מהם נבנה לתכלית. סיפור הממלא תפקיד בדומה לתפקיד שממלא ניסוי מושגי בפיזיקה שם יוצרים בדימיון ניסיון שאף על פי שאינו ניתן לביצוע אפשר בעזרתו לבחון את התנהגות המערכת בתנאי קיצון. בדומה לכך בגמרא, הסיפור על פיל שבלע כפיפה מצרית בא לבחון את המושגים מהות וזהות בתנאי קיצון ובסיפור אליהו הנביא (בפרק השותפין) אליהו הוא ניסוי שבא לבחון את המושגים עזרה הדדית פרטיות וקהילתיות.

הגדרה מן הקצוות: בעוד שאצל אפלטון יוצאים מן האידיאה של המושג (השולחניות של השולחן) ובוחנים על פיה את המקרים, בגמרא יוצאים ממקרים קיצוניים ועל פיהם מגדירים את המושג. משל למה הדבר דומה? למחפש זהב במרחבי אוסטרליה. האיש יוצא לדרך רכוב על סוסו, חופר ומוצא ותוקע יתד לסמן ואז דוהר לכיוון אחר, חופר ומוצא ותוקע גם שם יתד וכך מסמן קצה ועוד קצה, עד שלבסוף כאשר כל היתדות אשר בקצוות מגדירות בתוך השטח חלקה, הוא עולה על סוסו ודוהר אל העיירה בה נמצאת הרשות כדי לתבוע עליה בעלות.

להביא את הסוס אל השוקת: כל הדברים האלה לא יכלו לקרות אם לא הייתי בא אל השוקת ואכן היה תפקיד חשוב למשחק. בגמרא עצמה יש אלמנט של משחק. החכמים שעסקו בדברים גדולים וחשובים הרשו לעצמם להשתעשע ואפילו נסחפו לפעמים. בשיעור היה המשחק מוכן ומזומן ובכוחו היה למשוך את הלומד (אותי) אל הגמרא ואל ארון הספרים היהודי. משחק אין משחקים סתם, אלא לפי חוקים ולא הכול מותר אם כי לפעמים לחרוג אפשר.

עבודה בקבוצות: בשיעור למדנו בקבוצה, כל הכיתה הייתה קבוצה שבה כל אחד סיפר לאחרים על מה שמצא. בהפסקה למדנו בחברות שהתארגנו ספונטאנית בשנים או בשלושה. אבל העיקר קרה לא בשיעור ולא בהפסקה, אלא בין שיעור לשיעור. בזמן הזה כל תלמיד שרצה כתב עבודה בעקבות הנאמר בשיעור ואשר דובר בו בהפסקה, ושלח למורה לתגובה. והתגובה לא אחרה, היא באה ברשת בדרך של מחמאה בקשה או הערה. אחר כך המורה שלחה את העבודה לכל חברי הקבוצה ובשיעור דובר על העבודות כולן וכך במשך הזמן התגובות של המורה והחברים עודדו ודרבנו אותי ואת האחרים לכתוב כך והלך וגבר הדיון המכותב והמגע הבין אישי שבא בעקבותיו.

המורה: וכל הדברים האלה לא יכלו להיות בלי ניצוץ, איזה שהוא זיק שאת הערימה ידליק – וזו המורה רוחמה.